Ryste eller riste?

Heter det *rist* flasken eller *ryst* flasken? Svar: Begge deler, men ryste brukes helst om følelser.

Riste og *ryste* er varianter av samme ord. De hadde opprinnelig samme betydning, men i moderne norsk er det blitt en forskjell. *Riste* brukes oftest i konkrete sammenhenger, dvs. om noe som beveges fort frem og tilbake, slik som i: Han ristet på hodet; de ristet ned eplene av treet; rist flasken godt før bruk. *Ryste* kan ha samme betydning, men blir i tillegg ofte brukt for å uttrykke følelser: Vi ble rystet da vi hørte om overfallet; boken var rystende lesing (1). Et skoleeksempel på riktig bruk av begge former er derfor: Det var en rystende opplevelse å bli ristet våken av politimannen (2).

I dag oppfattes nok *ryste* som noe talespråksfremmed og kanskje gammeldags. Mange vil av den grunn ikke bruke det (3). I Tidsskriftets nettutgave er ordet registrert brukt kun én gang: «Likevel er dette en medrivende bok, som har potensial til virkelig å ryste leserens verdensbilde» (4). Men det er flere eksempler på at *riste* brukes i ikke-konkret betydning, f.eks. «Far lærte meg at man må riste av seg nederlag og gå videre uten å dvele ved dem» (5) og «Den er også et forsøk på å riste av seg pasientrollen og uførhetsstemplemet» (6).

Min erfaring er at legemidler ofte har påskriften *ryste*. Et søk på felleskatalogen.no bekrefter dette. *Ryste* lever her i beste velgående. Ordet gir ni treff på felleskatalogtekster og 54 på pakningsvedlegg. Tilsvarende tall for *riste* er 79 og 107. Samlet utgjør altså *ryste* 34%. Samme mønster er det for *ryst* versus *rist* (36%). Forfatteren André Bjerke (1918–85), som var riksmålsmann, argumenterte i 1960-årene for at det heter å *riste* flasken, men at formen *ryste* ennå kan «holde stand i apotekersproget» (2). Det gjelder visst altså fortsatt.

Substantivet av riste er *risting*: Ristingen på toget var en påkjønning; intens hoderisting, mens det å bli rystet kalles *rystelse*: Rystelsene var store under jordskjelvet; han pådro seg en hjernerystelse (1). *Ryste* er den tradisjonelle, dansk-norske formen (2) og finnes ikke i nynorsk. Der heter det ikke

«Ryst flasken» står det fremdeles på mange etiketter. I eldre riksmål var «ryste» nærmest enerådende normalform, men i «moderne sprogbruk har denne variant fått en avgrenset, figurlig betydning» (2), om det å bli oppskaket. Foto: Erlend Hem

hjernerystelse, men hjerneristing eller heile-skaking (7). Ordparet *ryste/riste* har flere paralleller. I moderne norsk kan vi fortsatt ane en nyanseforskjell på kald/kald, rinne/renne, sort/svart og syd/sør (8).

Erlend Hem
erlend.hem@medisin.uio.no

Erlend Hem [f. 1970] er dr.med. og assisterende sjefredaktør i Tidsskriftet.

Litteratur

1. Klouman S. Moro med ord: litt om ordenes vandring, historie, slektskap og hemmeligheter. 2. utg. Oslo: Aschehoug, 2000: 264. www.nb.no/nbsok/nb/38403da013fece412ba817109e4af53d?index=0#265 [22.4.2014].
2. Bjerke A. Hva er godt riksmål? Spørsmål og svar. 2. utg. Oslo: Riksmålsforbundet, 1967: 71.

- www.nb.no/nbsok/nb/3ce6006e6d3739dbcd441256aa8c3e1e?index=11#72 [22.4.2014].
3. Les spørsmål og svar fra oktober 2002. Bokklubben. www.bokklubben.no/SamboWeb/side.do?dokId=76382 [22.4.2014].
4. Pihlstrøm L. Hvem tror du at hjernen din er? Anmeldelse av: Eagleman D. Incognito. Tidsskr Nor Legeforen 2013; 133: 1858.
5. Swensen E. Så sykler vi på Mjøsa. Tidsskr Nor Lægeforen 2006; 126: 1780–1.
6. Kirkengen AL. Åpent, men skjult. Anmeldelse av: Worsley AT. Kronisk. Tidsskr Nor Legeforen 2011; 131: 149–50.
7. Hjerneristing. I: Nynorskordboka. www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=hjerneristing&nynorsk=&ordbok=begge [22.4.2014].
8. Bjerke A. Hårdt mot hårdt. Oslo: Riksmålsforbundet, 1968: 60. www.nb.no/nbsok/nb/8d56bb9ac5283ecd082a9eb92e2efcee?index=9#61 [22.4.2014].

Mottatt 22.4. 2014 og godkjent 17.6. 2014. Redaktør: Marit Skaar Fjellhaug.